

ISSN:1306-3111
e-Journal of New World Sciences Academy
2009, Volume: 4, Number: 4, Article Number: 3C0028

SOCIAL SCIENCES

Received: June 2009
Accepted: September 2009
Series : 3C
ISSN : 1308-7444
© 2009 www.newwsa.com

Elif Çifci
Ankara University
elif9547@yahoo.com
Ankara-Turkey

KAPKAÇ SUÇUNDAN HÜKÜM GİYENLERİN TOPLUMSAL ALANDAN DIŞLANMA SÜREÇLERİ ÖZET

Bu araştırmada, kapkaç suçundan ceza alan hükümlüler, sosyo-demografik özellikleri ve toplumsal alandan dışlanma süreçleri açısından incelenmiştir. Kapkaç suçundan hüküm giyenler, hırsızlık suçlarından hükümlü bulunan Türkiye genelindeki 32 ceza infaz kurumundan ön bilgi formu aracılığıyla belirlenmiştir. Araştırma verileri, 17 ceza infaz kurumunda bulunan, kapkaç suçundan hüküm almış 61 hükümlü ile görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Araştırmaya katılanların yaş ortalaması 26.6, ortalama kardeş sayısı 5.5'tir. Yüzde 72.1'i hiç evlenmemiştir. Ailelerin büyük çoğunluğu göç deneyimi yaşamıştır. Genelde büyük kentlerin yüksek suç aktivitesi olan mekânlarında yaşamaktadırlar. Toplumsal alandan dışlanmanın bir sonucu olarak da kendisine ait bir gayrimenkule sahip olamama ve mekânsal dışlanma, sağlıklı hemşerilik ilişkileri kuramama, sosyal güvenceden yoksun olma, kamu hizmetlerine (okul, sağlık ocağı, sosyal hizmetler vb) yeterince ulaşamam görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kapkaç, Hırsızlık, Gasp, Toplumsal Dışlanma, Sosyal Dışlanma

THE ANALYSIS OF PURSE-SNATCHING CONVICTS PROCESS EXCLUSION FROM SOCIAL AREA

ABSTRACT

In this study, the convicts who were sentenced due to purse-snatching were analyzed in terms of socio-economic characteristics, social exclusion processes and crime and their deviant behaviors. The people who were sentenced because of purse-snatching were determined by a pre-information form from 32 penal institutions in Turkey where robbery convicts are kept. Study data was collected through interviews with 61 convicts from 17 penal institutions who were sentenced because of purse-snatching crime. Average of the convicts who took part in the study was 26.6; average sibling number was 5.5. 72% of these convicts had never got married. Families of the majority of the convicts had migration experience. As a result of the exclusion from the social area, these people were unable to possess their own property, and experienced spatial exclusion; they were unable to make proper fellowship relations and were deprived from social security and did not.

Keywords: Purse-Snatching/Mugging, Robbery, Extortion, Exclusion From Social Area, Social Exclusion

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Son yarım yüzyıldır yaşanmakta olan düzensiz kentleşme özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentlerin daha da büyümesine neden olmuştur. Büyük umutlarla kentlere göç eden bireyler ve aileleri, kentlerde yoksulluk, işsizlik, kültürel çatışma vb. pek çok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bununla birlikte ulaşmayı bekledikleri eğitim ve sağlık hizmetleri başta olmak üzere pek çok kamu hizmetinden de yoksun kalmaktadırlar. Yaşadıkları toplumsal dışlanmışlık yüzünden kente uyum sağlamakta zorlanan bireylerden bazıları çeşitli sapma davranışlara yönelebilmektedirler. Sapma davranışlar arasından en çok bilinen suç davranışıdır. Genel olarak toplumsal kurallara karşı çıkmak ve yasaların suç saydığı eylemlere yönelmek olarak tanımlanabilecek olan suç davranışının, özellikle kente uyum ve kentle bütünleşme sorunları olan bireyler arasında daha sık rastlandığı bilinmektedir.

Son yıllarda Türkiye’de giderek artan bir suç türü olan kapkaç suçunun da kentle bütünleşememe sorunlarının bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Bu çalışmada kapkaç suçunu işleyen hükümlülerin kentsel bütünleşme sorunları içerisinde yer alan ve sosyal dışlanmanın bir boyutu olan toplumsal alandan dışlanma süreçleri incelenecektir.

1.1. Kapkaç Suçu (Purse-Snatching/Mugging)

Mala karşı suçlar içerisinde yer alan kapkaç; bir kişinin mağdurun elinde veya üzerinde bulunan bir eşyayı, ani bir çekme ile almasıdır. Ani çekme sonucu bir malı kişinin elinden veya üzerinden almak için suçu işleyen kişinin kapıp kaçmaya yetecek kadar bir güce sahip olması gerekmektedir. Kullanılan bu güç, mağduru da etkilemektedir. İşte kapkaççılığın bu özelliği onu yağma suçuna da yaklaştırmaktadır. Kapkaç eylemi sırasında ‘zor’ ve ‘şiddet’ kullanılmışsa yağma kapsamına girmektedir. Bu nedenle önemli olan suçun işleniş biçimidir.

Eski TCK’da karşılığı olmayan bir suç olan kapkaç ile ilgili olarak, hırsızlık suçlarını düzenleyen 491 ve 492. maddeler uygulanıyordu. İşlenen bu tür suçlar için 6 ay ile 3 yıl arasında ceza öngörülüyordu. Bu tür suçlar nitelsiz hırsızlık olarak değerlendiriliyordu.

Yeni TCK’da ise kapkaçın cezası ağırlaştırılmıştır. Bu kapsamda kapkaç, Yeni TCK’da Mal Varlığına Karşı Suçlar başlığı altında ‘Nitelikli Hırsızlık’ olarak ele alınmıştır. Yeni TCK’nin 142. maddesinin (b) bendinde “elde veya üstte taşınan eşyayı çekip almak suretiyle ya da özel beceriyle” suçun işlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu suçun işlenmesi durumunda üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Suçun bu fıkranın (b) bendinde belirtilen surette, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda olan kimseye karşı işlenmesi durumunda, verilecek ceza üçte biri oranına kadar artırılır [1].

Yukarıda TCK’da ele alınan şekli ile bu suçun önlenmesi amacı ile ceza artırılmış, bunun yanı sıra mağdurun beden ve ruh bakımından kendisini savunamaması durumuna karşı ceza bunun üzerinden tekrar artırılmıştır.

Kapkaç suçuna ilişkin ortaya çıkan istatistiklerde genellikle birden fazla birey ile birlikte işlenmesi suçun organize suç

kapsamında değerlendirilmesini sağlamıştır. Bu durumda suça verilen ceza bir kat daha artmıştır.

Mala karşı suçlar arasında hırsızlık, dolandırıcılık ve yağma yer almaktadır. Kapkaç suçunun mala karşı suçlar içerisinde ve yağma kategorisinde değerlendirilmesi suçun özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Kapkaç suçunu mala karşı işlenen diğer suçlardan ayırmak için diğer suçların kelime anlamlarını bilmekte fayda vardır.

1.2. Sosyal Dışlanma (Social Exclusion)

Hızlı kentleşme ve kentleşmenin sağlıksız gerçekleşmesi, göç eden bireylerin kente uyumunda ciddi zorluklar yaratmıştır. Özellikle 1990'lardan itibaren "neo-liberal" politikaların etkisiyle artan kentsel yoksulluk ve toplumsal dışlanma süreçleri yoğun biçimde tartışılmaktadır. Bu tartışmalar ağırlıklı olarak toplumsal olarak dışlananlar (socially excluded), dezavantajlı (socially disadvantaged) kesimler üzerinde yürütülmektedir.

Sosyal dışlanma; yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik, güvencesizlik ve ayrımcılık gibi temel sosyal politika sorunlarını nitilemekte olup, ekonomik, sosyal ve siyasal tartışmaların odağında yer almaya başlamıştır. Sosyal dışlanmanın çok boyutlu oluşu, özellikle gelişmiş ülkelerde pek çok sosyal soruna kaynak oluşturmaktadır. Çözüm yolu bulunabilmesi için pek çok boyutun birlikte ele alınması gerektiğinden bu durum, dışlanmanın önüne geçmeyi zorlaştırmaktadır.

Sosyal dışlanma, Fransa kökenli bir kavramdır. Fransa'da, üst düzey bürokratlar, politikacılar ve akademisyenler; yoksullardan, ideolojik ve üstü kapalı bir biçimde "dışlanmış" olarak söz etmişlerdir. 1970'lerde ise Fransız nüfusunun yüzde onunun çeşitli biçimlerde; zihinsel ve fiziksel engelliler, intihar eğilimi olan insanlar, çok yaşlı ve sakatlar, başıboş istismar edilen çocuklar, ilaç (madde) bağımlıları, suçlular, tek (anne) ebeveynli aileler, çok sorunlu hane halkları, marjinal kişiler, anti-sosyal kişiler ve diğer sosyal uyumsuzluğu olan kişilerden oluştuğu ifade edilmiştir. Bu kişilerin de dışlanma yaşadığı belirtilmiş ve ayrıca tüm bu kişilerin sosyal koruma kapsamı dışında kalan gruplar içinde olduğu ifade edilmiştir. 1980'li yıllar boyunca ise Fransa'da arka arkaya çıkan sosyal ve siyasal krizlerden dolayı ortaya çıkan dışlanma kavramı yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Dışlanma terimi değişik tipteki sosyal dezavantajlardan söz ederken kullanılmış, giderek artan işsizlik, gecekondulaşma ve aile yaşamındaki köklü değişimler gibi yeni sosyal sorunlarla ilişkilendirilmiştir [2]. Fransa'da daha sonra, sosyal dışlanma, sosyal yapının (çatının) çökmesi olarak tanımlanmış ve devletin yetersizliği olarak nitelendirilmiştir [3]. Tüm bunlarla birlikte dışlanma belirli toplum kesimlerinin sermaye birikim sürecinin dışında kalması ve ekonomik büyümeden adil ölçülerde yararlanamaması üzerinde odaklanan bir yaklaşımdır [4].

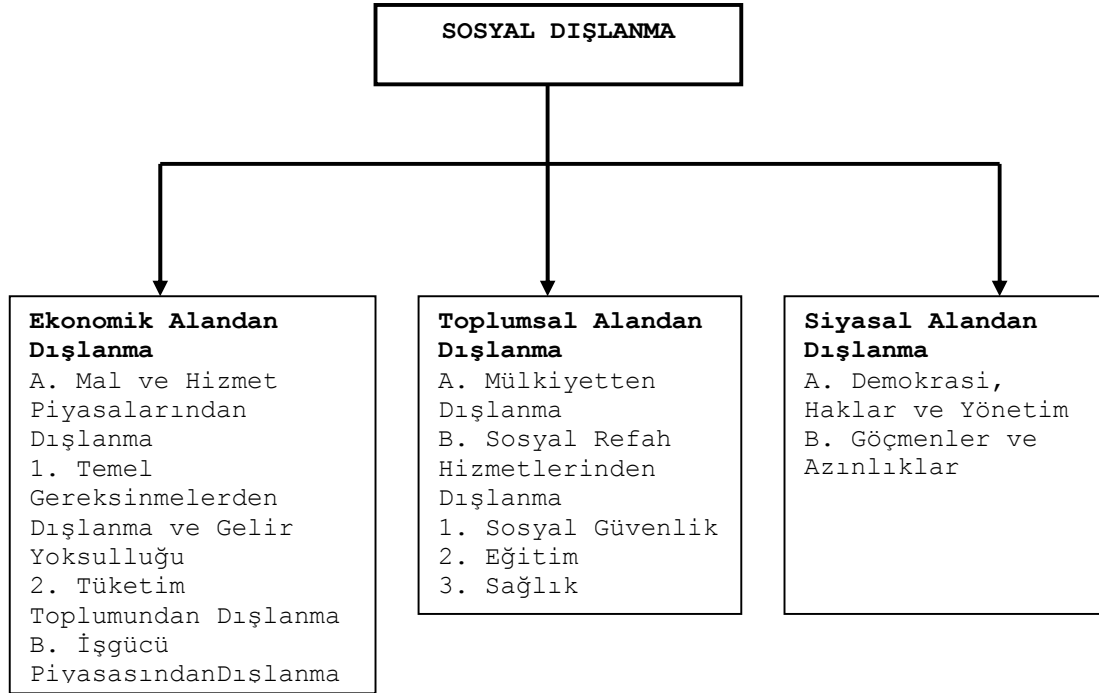
Avrupa ülkelerinde sosyal dışlanma Fransa'dan hemen sonra bir kavram olarak kabul edilmiş ve politikalara yansımıştır. Avrupa'da yaşanmaya başlayan, artan işsizlik oranları, uluslararası göç, refah devletinin gerilemesi vb. nedenlerden dolayı sosyal dışlanma kavramı kullanılmaya başlanmış, bu bağlamda 1990'ların başından itibaren AB'nin temel sosyal politika konularından biri durumuna gelmiştir. AB sosyal dışlanmayla savaşında kendini sorumlu tutmuş ve 1990 yılında Avrupa Topluluğu Komisyonu tarafından "Sosyal Dışlanmayla Savaşım

Ulusal Politikalar Gözlemevi" kurulmuş ve birçok rapor hazırlanmıştır [5]. Avrupa'da bu kadar yaygın olan sosyal dışlanma kavramı Amerika'da yaygın bir kullanıma sahip değildir. Amerika'da sosyal dışlanma yerine "sınıf altı (underclass)" kavramı kullanılmaktadır. ABD'de sınıf altı kavramının anlamı, özellikle büyük kentlerin merkezlerinde yoğunlaşan ve istihdam olanaklarının da azalması sonucu işgücü içinde sürekli bir biçimde yer almama, çalışmaya bağlı fırsatlardan yararlanma konusunda isteksizlik, daha genel olarak yetişkinlerin formel ekonomik sistemin dışında kalması ve bunların da katkısıyla davranış bozuklukları ve sosyal açıdan tecrit olma gibi diğer yoksul kesimlerden de farklı özellikler ve davranış biçimleri sergileyen insanlardan olduğu ifade edilmektedir [4]. Gelişmekte olan ülkelerde ise dışlanma, özellikle yoksullukla eş anlamlı kullanılmakla birlikte Afrika'da ve Hindistan'da sağlık, eğitim, konut, içme suyu, temizlik ve sosyal güvenlik gibi bazı temel refah haklarından, mülkiyetten (tarım alanlarından) dışlanma, Arap ülkelerinde ise marjinalite, yani bireylerin kendine özgü kusurları ve engelleri olarak düşünülmektedir [5]

Sosyal dışlanma çok boyutlu ve çok katmanlı bir kavramdır. Sosyal dışlanma biçimleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekte iken nüfus grupları içerisinde de farklılık göstermektedir. Temel olarak sosyal dışlanmayı üç farklı biçim etrafında incelemek olanaklıdır. Ekonomik görünüm olarak mal ve hizmet piyasasından dışlanma, iş gücü piyasasından dışlanma; toplumsal görünüm olarak refah devleti hizmetlerinden veya refah toplumundan dışlanma ve siyasal görünüm olarak siyasal katılım ve kurumlardan dışlanma şeklinde üç farklı alanda incelenebilir [5].

Şekil 1. Sosyal dışlanma boyutları
(Figure 1. Dimension of social exclusion)

1.3. Toplumsal Alandan Dışlanma (Exclusion From the Social Area)

Toplumsal alandan dışlanma, mülkiyetten dışlanma ve sosyal refah hizmetlerinden dışlanma şeklinde incelenebilir.

Gelişmekte olan ülkelerde mülkiyetten dışlanma özellikle kırsal yoksulluk anlamına gelmektedir. Kırsal yoksulluk geniş nüfus kitlelerinin büyük kentlere göçünü beraberinde getirmektedir. Kitleler halinde büyük kentlere göçen bu işgücü, kentin çevresinde olumsuz barınma koşullarında yaşamakta ve bu çevrede aktif dayanışma ağları içinde enformel ekonomide, güvencesiz ve marjinal işlerde çalışmaktadır. Kırsal kesimde mülkiyetten dışlanan kesim, kentlerde birçok yönden toplumsal sistemin dışına itilmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise mülkiyet daha çok barınma ile ilişkilendirilmektedir.

Barınma en temel insani gereksinimlerden biridir. Bu bağlamda evsizlik en uç dışlanma biçimlerindedir. Sürekli oturulabilecek konuttan yoksun olanlar evsiz olarak nitelendirilmekte ve bunlar günlük yaşama ilişkin, örneğin işe gitmek, arkadaş ve komşularla ilişkide bulunmak gibi, birçok faaliyetten yoksun kalmakta ve toplumun dışına itilmektedirler. Evsizlik sadece sokakta yatıp kalkma değildir. Geçici süre yakınlarının yanında veya çeşitli barınma evlerinde, yurtlarda veya ucuz otellerde kalmayı da kapsamaktadır. Hatta daha geniş bir yaklaşımla, korunmasız yatacak yer, kötü konut koşulları veya gönülsüz paylaşımı içeren yetersiz ve elverişsiz barınma biçimleri de evsizlik kavramı içerisinde değerlendirilmektedir [5].

Mülkiyetten veya konuttan dışlanmanın bir başka boyutunu da büyük kentlerde yaratılan yeni yerleşim ve yaşam mekânları oluşturur. Gelişmekte olan ülkelerde mülkiyetten, gelişmiş ülkelerde ise konuttan dışlanan bireyler, büyük kentlerin çevresinde "kenar" yerleşim mekânları-gecekondu mahalleleri (slums/shantytown/diaspora) oluşturmaktadır [3].

Sağlık hizmetlerinin, elektrik, su, ulaşım, oyun ve park alanları, sosyal aktivite hizmetleri ile benzer kamu hizmetlerinin bulunmadığı, yoksul ailelerin kümелendiği bu yeni yaşam alanları doğrudan soysal dışlanmayı yansıtmaktadır.

Sosyal refah hizmetlerinden dışlanma ise eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerine ulaşamamayı ifade etmektedir. Eğitim, sağlık ve sosyal güvence hizmetlerinden dışlanma bir diğer anlamıyla kamu hizmetlerinden dışlanma ülkenin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir.

Eğitim hakkının kullanılamaması, sağlığın korunamaması, sosyal güvencenin olmaması toplumsal yaşama bütünleşecek vasıfların oluşmamasına neden olmaktadır. Kula gidemeyen bir genç o anki dışlanmışlığının yanı sıra uzun vadede nitelikli iş gücüne katılma hakkından yoksun kalacak ve ileri yaşamında ekonomik ve sosyal dışlanmanın temellerini atmış olacaktır [6].

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışmada çok boyutlu bir kavram olan sosyal dışlanmanın toplumsal alandan dışlanma süreci incelenmiştir. Ülkemiz açısından görece yeni bir suç türü olan kapkaç suçuna ilişkin literatürde yeterli bilimsel çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın sorunu kapkaç suçuna yönelen kişilerin sosyo-ekonomik özellikleri ve sosyal dışlanma süreçlerini ortaya konulmasıdır. Bu araştırmayla söz konusu suça yönelen kişileri daha yakından tanıma olanağı olmuştur. Bu da gerek suçun önlenmesi konusunda, gerekse suç işleyenlere yönelik ıslah

hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesi açısından önem taşımaktadır. Araştırma, sorun alanına ilişkin bilgi eksikliğinin giderilmesine olan katkısı kadar doğrudan uygulamaları etkileyecek özelliklere de sahiptir.

Ülkemizde suç türlerine yönelik çalışmalar ve istatistikler son derece yetersizdir. Her suç türünün kendine özgü özellikleri vardır. Bu çalışmada yaşam öyküsü alınarak, hükümlünün çocukluğundan bu güne kadar geçen sürede yaşam basamakları (okul, çevre, suça yönelme, sosyal dışlanma boyutları ve kapkaçın neden işlendiği vb) incelenmiştir. Boylamsal bir çalışma ile hükümlünün suça yönelmesi, ceza adalet sisteminin ve ıslah sistemlerinin hükümlü üzerinde yarattığı etki vb pek çok konu irdelenmiş ve suça özgü önlemler ve tretman modeli önerilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın bir başka önemi ise hükümlülerle yapılan görüşmeler sırasında ortaya çıkmıştır. Hükümlülerin büyük çoğunluğu, çocukluklarından bu güne kadar, defalarca suç işlemiş ve cezaevi deneyimi yaşamış olmalarına karşın, şimdiye kadar hiçbir profesyonel tarafından kendileriyle bu tarz bir görüşme yapılmadığını ifade etmiştir. Hükümlüler, araştırmacı ile yaptıkları görüşme ile yaşamlarını farklı boyutlarda değerlendirme olanağı bulmuş, uzun ve yorucu yaşam süreçlerinde suça yönelme nedenlerini bir kez daha gözden geçirme olanağı bulmuşlardır.

3. YÖNTEM (METHOD)

Bu araştırmanın amacı kapkaç suçuna yönelen hükümlülerin toplumsal alandan dışlanma süreçlerinin belirlenmesidir.

Yukarıda belirlenen genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Kapkaç suçundan hüküm giyenler mülkiyetten ve mekândan dışlandı mı?
- Kapkaç suçundan hüküm giyenler sosyal refah hizmetlerinden dışlandı mı?
 - o Sosyal güvenlik hizmetinden dışlandı mı?
 - o Eğitim hizmetinden dışlandı mı?
 - o Sağlık hizmetinden dışlandı mı?

Yukarıdaki amaçlar doğrultusunda araştırmada karma model (mixed model study) kullanılmıştır. Karma model çalışmaları, pragmatist paradigmanın ürünüdür ve araştırma sürecinin farklı aşamalarında nitel ve nicel yaklaşımları birleştirmektedir [7]. Kapkaç suçundan hüküm giyenlerle görüşmek amacıyla 10 ilde toplam 17 ceza infaz kurumuna gidilmesi ve ceza infaz kurumlarındaki görüşme olanaklarının sınırlı olması (bir hükümlü ile birden fazla görüşme olanağının olmaması ve araştırmacının sınırlı olanakları nedeniyle bir kez gidilen kente tekrar gidilememesi) nedeniyle nitel ve nicel veriler birlikte toplanmıştır. Bu nedenle Creswell[8]'in bahsettiği tasarım tiplerinden "yöntemlerin harmanlanması" yoluyla veriler toplanmıştır. Araştırmanın sosyo-demografik özelliklere ilişkin bölümleri için nicel veri toplama aracı kullanılırken, toplumsal alandan dışlanma süreçlerini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu yardımıyla veri toplanmıştır. Her bir görüşme yaklaşık 2 iki saat sürmüştür. Görüşme saatlerindeki sınırlılık ve her bir görüşmenin yaklaşık iki saat sürmesi nedeniyle gün içerisinde en fazla 3 kişi ile görüşülebilmektedir. Hükümlüler ile görüşmeler, ceza infaz kurumlarının psiko-sosyal yardım servisi uzmanlarının ve kurum idaresinin uygun

gördüğü yerlerde (psiko-sosyal serviste, revirde, sınıfta ya da görüş odasında) gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler sırasında hükümlüden öncelikle yaşamını anlatması istenmiş ve hükümlünün verdiği cevaplara göre görüşme sırasında nitel ve nicel desene uygun veriler toplanmıştır.

Hükümlülerin dosyalarında yeterli bilginin olmaması nedeniyle nitelikli hırsızlık suçundan hüküm giyenlerin bulunduğu ceza infaz kurumlarına ön bilgi formu gönderilerek kapkaç suçundan hüküm almış kişiler belirlenmiştir. Buna göre Türkiye genelinde 11 ilde bulunan 17 ceza infaz kurumunda (CİK) (Afyon Dinar BTOIC (Kapalı) CİK, Afyon E Tipi Kapalı CİK, Antalya E Tipi Kapalı CİK Burdur E Tipi Kapalı CİK, Çanakkale E Tipi Kapalı CİK, Gaziantep E Tipi Kapalı CİK, İstanbul Bayrampaşa Kapalı CİK, İstanbul Kartal H Tipi CİK, İstanbul Metris CİK, İstanbul Kastamonu E Tipi Kapalı CİK, Ümraniye E Tipi Kapalı CİK, İzmir BTOIC (Kapalı) CİK, Kastamonu Bozkurt K1 Tipi Kapalı CİK, Kayseri BTOIC (Kapalı) CİK, Kocaeli 1 Nolu F Tipi Yüksek Güvenlikli CİK, Kocaeli C Tipi Kapalı CİK, Kocaeli Karamürsel K2 Tipi Kapalı CİK) toplam 61 kişi ile görüşme olanağı bulunmuştur. Araştırmada üç aşamada veriler toplanmıştır. Veri toplama sürecinde ikinci ve üçüncü aşamada veri toplama araçları aynı zamanda uygulanmıştır. İlk aşamada Ön Bilgi Formu ile kapkaç suçundan hüküm giymiş kişiler belirlenmiş, ikinci ve üçüncü aşamada derinlemesine görüşme sırasında "sosyo-demografik özelliklere" ilişkin form ve "toplumsal alandan dışlanma" süreçlerini keşfetmeye yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Her bir görüşme yaklaşık 2 saat sürmüştür. Araştırmada kullanılan ön bilgi formundan ve sosyo-demografik özellikler bilgi formundan elde edilen nicel bilgiler SPSS 11.5 paket programı yardımıyla çözümlenmiştir. Araştırmanın nitel verileri ise Nvivo 7 paket programı yardımı ile çözümlenmiştir.

4. BULGULAR (RESULTS)

Araştırma verileri katılımcılara ait sosyo demografik özellikler ve toplumsal alandan dışlanma başlıkları altından incelenmiştir.

4.1. Katılımcılara Ait Sosyo-Demografik Bulgular (Participants's Socio-Demographic Results)

Görüşme yapılanların tamamı erkektir. Hükümlüler, az da olsa kadınların da kapkaç suçu işlediklerini; ancak genellikle erkek arkadaşlarıyla bir araya gelerek kapkaç yaptıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan hükümlülerin üçte birinden biraz fazlası (%36,1) 27-31 yaş arasında iken üçte birlik bölümü (%32,8) 22-26 yaşlarında, yaklaşık dörtte birlik bir bölümü (%23) ise 18-21 yaşları arasında, yaklaşık onda birlik bir bölümü (%8,1) ise 32-34 yaşları arasındadır. Hükümlülerin yaş ortalaması 26,5'tir. Otuz dört yaşından daha büyük kişilere ulaşılammış olması kapkaç suçunun ağırlıklı olarak çocukluk ve genç yetişkinlik döneminde işlendiğinin de bir kanıtı olarak değerlendirilebilir. Görüşme yapılan 30 yaş üzerindeki kişiler ise son dönemlerde kapkaç yapmadıklarını, daha küçük yaşlarda işledikleri suçların cezasını yattıklarını belirtmişleridir.

Görüşülen hükümlülerin büyük çoğunluğu (%72.1) hiç evlenmemiştir. Araştırmaya katılan hükümlülerin tamamına yakını genç yetişkinlik döneminde iken bu dönemin (bir gelişim görevi olan) evlenme görevini gerçekleştirmediklerini şu sözlerle ifade etmişlerdir:

"Abla şu halimizle bize kim kız verecek. Cezaevine girip çıkıyoruz. Anlamaz mı adamlar benim gayrimeşru olduğumu... Ama kız arkadaşım oldu da evlenmedim. Birlikte ev tutuk, yaşadık. Bu âlemde tanıştığımız kızlar da bizim gibi, bize hayır gelmez onlardan..." (5 numaralı görüşmeci, Kartal Ceza İnfaz Kurumu).

İfadelerden de anlaşılacağı gibi hükümlülerin büyük çoğunluğu evlenmemiş olsa da bazılarının birlikte yaşadığı kız arkadaşları olmuştur. Kız arkadaşlarının da genelde kendi çevrelerinden olduğu belirtilmiştir. Genelde aile desteğinden uzak olan hükümlüler, çevrelerinde güvenilecekleri, yaşamın zorluklarını paylaşabilecekleri insanlara gereksinim duyduklarını dile getirmişlerdir. Evli olmayan hükümlüler de bir gün mutlaka yuva kurmayı istediklerini ifade etmişlerdir.

Anne babaları ile hükümlülerin doğum yerleri arasında farklılaşmanın olduğu görülmektedir. Anne ve babalar, birinci sırada Güneydoğu Anadolu Bölgesi (anne %26,2, baba %29,4), ikinci sırada Karadeniz Bölgesi (anne %21,2, baba %21,2), üçüncü sırada ise Doğu Anadolu Bölgesi (anne %18,1, baba %13,1) ve Marmara Bölgesi (anne %18,1, baba %13,1) doğumludur. Hükümlülerin ise, anne babalarından farklı olarak ilk sırada Marmara Bölgesi (%36), ikinci sırada Güneydoğu Anadolu Bölgesi (%31,5), üçüncü sırada ise Ege Bölgesi (%9,8) doğumlu olduğu görülmüştür.

Göç durumlarına göre hükümlülerin yaşam deneyimlerinde farklılaşma olduğu görülmektedir. Yaşam deneyimleri; ailesi hükümlü doğmadan önce göç edenler, hükümlü doğduktan sonra göç edenler ve hükümlü gencin ailesi olmadan tek başına göç etmesi şeklinde farklılaşmaktadır.

Hükümlülerin büyük bir bölümü ailelerinin kendileri doğmadan önce göç etmiş olduğunu belirtmiş göç nedenlerini ise şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Babam on iki, on üç yaşındayken Kars Ardahan'dan gelmiş, yerleşmiş, çalışmış İstanbul'da, ondan sonra, öyle işte, bir evlilik yapmış, askere gitmiş, eşinden ayrılmış, sonra annemle tanışmış, evlenmiş, biz dünyaya gelmişiz. İstanbul'da doğmuşuz" (32 numaralı görüşmeci, Çanakkale Ceza İnfaz Kurumu).

Hükümlülerin bir bölümü ise aileleri ile birlikte büyük kente göç etmişlerdir. Onlardan bazıları da göç öykülerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

"Bismil'de doğdum. Diyarbakır'a geldim 8-9 yaşlarımda. Daha sonra ağabeylerim, dayılarımla birlikte çektik İstanbul'a geldik" (22 numaralı görüşmeci, Antalya Ceza İnfaz Kurumu).

Hükümlülerin bir bölümünün ailesi kan davası nedeniyle İstanbul'a göç etmiştir. Araştırmaya katılanların tamamına yakını yaşadıkları semtleri, "suça yönelen kişilerin yaşadığı, uyuşturucu maddenin kolay bulunduğu, ekonomik durumu düşük kişilerin oturduğu" semtler olarak tanımlamışlardır. İstanbul'da yaşayan hükümlülerin, kamuoyunda suç oranının fazla olarak bilindiği Tarlabası, Esenler, Bağcılar, Fatih gibi semtlerde yoğunlaştıkları, diğer illerde yaşayan hükümlülerin de yine o ilde suç oranının fazla olarak bilindiği semtlerde yaşadıkları görülmektedir. Yüksek suç aktivitesi olan yerleşim yerlerinde suç, bulaşıcı olabilir. O mahallede büyüyen kişiler için suç eylemi sosyalleşmenin bir parçası olarak kabul görmekte ve bu nedenle suç aktivitesi yaygın bir hale gelmektedir. Çünkü işlenen suçun yaşanan bölgede sosyal bir cezası yoktur [9].

Kapkaç suçundan hüküm giyenlerin eğitim durumları incelendiğinde, araştırmaya katılanların yarısının ilkokuldan sonra eğitim almadıkları görülmektedir. Hükümlülerin %26,2'si ilkokul mezunu, %24,6'sı ilkokul terk, %23'ü ortaokul terk, %9,8'i ise ortaokul mezunudur. İlköğretim eğitiminin zorunlu olduğu ülkemizde okur-yazar olmayanların oranı ise %11,5 gibi azımsanmayacak bir orandadır. Yalnızca bir hükümlü üniversiteye kadar okuma imkânı bulmuş fakat üniversiteyi bitirememiştir. Bu gencin anne-babasının da üniversite mezunu olduğu dikkat çekmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu [10] verilerine göre, hırsızlık suçlarından hüküm giyenlerin %70'i ilkokul mezunu iken okuma yazma bilmeyenlerin oranı ise %7'dir.

4.2. Toplumsal Alandan Dışlanma Süreçlerine İlişkin Bulgular (Result of Exclusion From The Social Area)

Toplumsal alandan dışlanma mülkiyetten ve mekândan dışlanma ile sosyal refah) hizmetlerden dışlanmayı kapsamaktadır.

4.2.1. Mülkiyetten ve Mekândan Dışlanma (Exclusion From Ownership And Location)

Mekânsal dışlanma, kırdaki yoksulluk sebebiyle kente göç eden kişilerin, kentin çevresinde, kendilerine yaşam mekânları oluşturması sürecidir. Bu süreç içerisinde ilk göç eden grup ile son göç eden grubun aynı şansa sahip olmadığı görülmektedir. İlk göçmenlerin kendilerine ait bir ev sahibi olma şansları var iken, son göçmenlerin bu şansa sahip olmasının neredeyse olanaksız olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılanların tamamına yakını yaşadıkları semtleri, "suça yönelen kişilerin yaşadığı, uyuşturucu maddenin kolay bulunduğu, ekonomik durumu düşük kişilerin oturduğu" semtler olarak tanımlamışlardır. İstanbul'da yaşayan hükümlülerin, kamuoyunda suç oranının fazla olarak bilindiği Tarlabası, Esenler, Bağcılar, Fatih gibi semtlerde yoğunlaştıkları, diğer illerde yaşayan hükümlülerin de yine o ilde suç oranının fazla olarak bilindiği semtlerde yaşadıkları görülmektedir. Suç yerine oturlan bölge özelliklerini inceleyen kuramlardan biri olan Sosyal Organizasyonsuzluk Kuramına göre kentlerde suç, belirli bölgelerde yoğunlaşmaktadır [11]. Bu çalışmada da hükümlülerin belirli bölgelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Hükümlülerden bazıları yaşadıkları semti şu şekilde tanımlamışlardır:

"Gayrimeşru âlemde oralar. Esrar, eroin, hap ne ararsan vardı. Tarlabası, Amerika'nın Lasvegas'ı mı ney orası gibi bir yerdi. Işıl ışıl her yer gece vakti gündüz gibi... Tarlabası'nın karşısı sosyete yeri İstiklal, burası Tarlabası Columbia gibiydi. Kokain satanlar, uyuşturucu satanlar... Burası bölünmüş, her yerin sahibi vardı. Şurası benim, şurası senin... Bir sürü tayfa var, burası şu tayfanın, şurası Diyarbakır tayfasının. . . " (4).

İfadelerden de anlaşılacağı üzere hükümlülerin yaşadığı mekânlar çoğunlukla suça yönelen insanların oturduğu, madde kullanımının ve satışının kolaylıkla yapıldığı bölgelerdir. Bu bölgeler, kendi aralarında "gayrimeşru" denilen suça yönelmiş, yasadışı işlerle uğraşan insanların bir arada yaşadığı yerlerdir. Alt kültür kuramının öncülerinde Cohen'in de belirttiği gibi, toplumda suçu onaylayan gurpların olduğu bölgelerde yaşayan kişilerin bir süre sonra bu durumu benimsediği görülmektedir [12]. Suça yönelmiş gruplarla etkileşime giren hükümlüler zamanla grubun sosyal değerlerine uyum göstermiş ve suç faaliyetleri içinde yer almıştır. Görüşme yapılan hükümlüler,

mahallelerinin çok güvenli yerler olmadığını, bu tür yerlere polisin bile müdahale etmekte zorlandığını ifade etmişlerdir. Büyük kentlerde, özellikle İstanbul'da, toplum tarafından dışlanan bireyler, kendi içinde kuralları olan denetimsiz mahalleler oluşturmuşlardır. Bu mahallelerde kendileri gibi dışlanan gruplar bir araya gelerek toplumun dışında kendilerine "yeni bir dünya" kurmuşlardır.

Yüksek suç aktivitesi olan yerleşim yerlerinde suç, bulaşıcı olabilir. Çünkü işlenen suçun sosyal cezası yoktur ya da diğer mahallelerden daha düşüktür [9]. Ayrıca bu tür yerleşim yerlerinde doğru rol modeli edinme, kaliteli eğitime erişim ve iş bulma olanakları son derece düşüktür [11].

Oturulan semtin bir başka özelliği ise, bu semtlerde yaşayan insanların yaşadıkları mekânları, kendi aralarında, **suç türlerine göre ayırmalarıdır**. Çetelerin kendi içinde pay ettikleri bu mekânlarda her grup kendi çetesi içerisinde barınmaktadır.

"Bakın ben size söyleyim. Tepecik Göğüs Hastanesini biliyor musunuz? Orada iki tane mahalle var: Kuruçay, orada oturan tüm gençler kapkaça bakar... Hemen hemen hepsi o yola çıkarlar, caddede, arabalardan geçenlerden tık, hemen mahalleye kaçarlar. O mahalleye de kolay kolay polis giremez. Oranın mesleği kapkaçtır" (17).

"Zaten bizim semt bölüm bölüm. Kendi mahallem gasp, sırf gasp yapar, hırsızlık hayatta yapmaz. İki üç sokak yukarısı, sadece hırsızlık yapar, oto teybi çalar. Bizim mahallede mesela neyin çalındı, araban çalındı, hayatta gelip bize sormazlar; çünkü hırsızlar belli, araba çalanlar belli. Tık giderler onların yanına... Derler araba çalındı, hani sizdeyse verin. Tanıdıksa, adresi biliyorsa verilir. Sevinirler. Araba yoksa hani araba zaten elden çıkmıştır. "Change"ye gitmiştir" (37).

Hükümlülerin oturdukları semtle ilgili tanımlamalarında dikkati çeken bir başka durum ise, çetelerin barındığı, yasadışı örgütlerin parsellediği kent mekânlarının hemen sınırında sosyo-ekonomik durumu iyi olan kişilerin oturduğu semtlerin olmasıdır. Işık [13] ve Kaya [14]'nın da belirttiği gibi kentin varoşları, arka mahalle gibi terimlerle ifade edilen kente küskün, hemen hiçbir gelecek umudu olmayan birey ve grupların yaşadığı mekânlar halini almıştır. Kent içinde yoksul ve zengin giderek kutuplaştığı, yakın kent mekânlarında yaşamalarına karşın birbirlerinden çok uzak yaşamlar olduğu görülmektedir.

Burada üzerinde durulması gereken önemli konulardan biri ise mekânsal dışlanmanın daha çok "çöküntü" (deteriorate) mahallelerde yaşanıyor olmasıdır.

Çöküntü bölgelerinde yaşayanları suçluluğa iten etkenler yalnızca kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmamakta, toplumun bu tür bölgelere ve orada yaşayanlara verdiği tepkiler de bu konuda belirleyici olmaktadır. Wacquant [15] bu durumu "mekânsal damgalanma" olarak adlandırmaktadır. Söylemsel dışlanmanın, toplum tarafından korkulan bir yer olarak kabul edilen mahallelerde yaşayan bireylere karşı, gerek iş bulma sürecinde, gerekse toplumsal entegrasyon sürecinde dışlayıcı bir rolü bulunmaktadır. Yaşanılan bölgeye yönelik böyle bir algı ise yoksulların yaşam mücadelesinde yaşamsal bir önem taşıyan sosyal ilişkileri ve dayanışmayı olumsuz yönde etkilemektedir.

Mekânsal dışlanma sonucunda, kamu otoritelerinin bu tür bölgelere yönelik siyasaları da etkilenmektedir. Bölgede yaşayanların marjinalliklerini daha da pekiştiren özel önlemler; orada

yaşayanların, kentsel yenileme programlarından kaynaklı yıkım faaliyetlerine ve polis operasyonlarına maruz kalmalarına neden olmaktadır. Polisin ve mahkemelerin bu bölgelerde yaşayan insanlara karşı önyargılı olduğu ve bu kişilerin diğer bölgelerde yaşayan kişilere göre gözaltına alınma olasılıklarının yüksek olduğu görülmektedir (Wacquant, 2006:370-371).

"Yürüyüş yolunda bizi çeviriyorlardı, sen gel bakayım, nereye gidiyorsun? Abi gidiyoruz işe. Sen çalışmazsın oğlum, ne işin var gel bakayım gel. Hadi karakola. Hep böyle hayatımız karakolda geçti" (38).

Tartışılması gereken bir diğer konu ise "dayanışma ağları" dır. Dayanışma ağları sosyal katılımın başka bir yönünü göstermektedir. Türkiye gibi, sosyal devletin az gelişmiş olduğu bir ülkede, kentsel yoksulların yaşam stratejilerinde aile ya da komşular arası dayanışma her zaman en önemli rolü oynamıştır. Yoksulları mutlak yoksulluğa düşmekten korumanın ötesinde, onların toplumsal basamakları yükselmeleri de sağlanmıştır [16]. Hükümlülere özgü dayanışmanın özünde, tam anlamıyla sosyal destek sağlayan bir ilişki ağı olmadığı, aksine Aykırı Birleşme Kuramında da belirtildiği gibi suça yönelen kişilerin kendilerini güvende hissedebilecekleri bir çevreye duydukları gereksinim nedeniyle oluşturdukları bir dayanışma ağı olduğu düşünülebilir.

Hükümlülerin bir bölümü, oturdukları semtte hiç kimseyle iletişim içerisinde olmadıklarını, dostluk ve güven ortamının olmadığını ifade ederken, çok az hükümlü ise benzer özelliklere sahip insanlarla birbirlerine karşı bir dayanışma ortamının oluştuğunu belirtmektedir.

"Semtte insanlar dostluğa önem verir. Ne tür durumda olursa olsun verir. Başın belada olsun bir yerden kaç, evinde saklar, her şeyi yapar. Bizim mahallede her şey olur. Ortak noktamız, işte zamanla yaşadığımız sorunlardır. Bu kardeşliğe yönelmiş. O anlamda herkes birbirini tutar. Mahallede bir kavga olduğu zaman, herkes bir birlik olur" (20).

"Memur arabasına (polis arabası) biniyordu, mesela adam diyor oğlum diyordu işte bana, Ayhan diye bir çocuk varmış, onu diyorlar bul. Ne istiyorsan iste. Ya diyorum aradığın adam, Ayhan ne konuda. Sen diyor bul. Ben de dedim, sana bir şey söyleyeyim mi Ayhan benim. Ya olur mu, makara mı geçiyorsun falan diyor. Ne makara geçeceğim. Ne bileyim, mahallede işte ben bir aldığım zaman yedi tane, sekiz tane çocuğa forma alıyordum. Granpot alıyordum. Yani 2001'de çıktım baktım dostluk diye bir şey kalmamış. Menfaat olmuş her şey" (39).

Hükümlülerin bir bölümü ise dostluğa önem vermediklerini, buldukları ortamda da dostluk gösterilerinin inandırıcı olmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

"Dostluğa aşırı önem verirlerdi, ama bunu sadece çıkarları için verirlerdi diye düşünüyorum. Nasıl şimdi, benim arkadaşım sağlam olsun, yok iyi olsun, sonuçta iş kovalıyorduk. Yakalandığın zaman benlik bir şey olursa. Ama bunu karşıdaki insana belli ederdi ama hâlbuki kendisi güvenilmezdi. Yani ben kardeşim bu şekilim. Ben güvenilir bir insanım, sende güvenilir ol beni satma. Hâlbuki kendisi zor bir duruma düşse..." (35)

4.2.2. Sosyal Refah Hizmetlerinden Dışlanma (Exclusion from Social Welfare Services)

Sosyal refah hizmetlerinden dışlanma sosyal güvence, eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerinden mahrum kalma olarak tanımlanmaktadır.

İş gücü piyasasından dışlanmanın sonucunda hükümlülerin çok küçük yaştan itibaren marjinal işlerde çalıştırıldığı ortaya çıkmıştır. Kayıt içi emek piyasasına erişimin istisnai olduğu hükümlü grubunun, geçmiş dönemlerde yaptıkları işler karşılığında sosyal güvencelerinin bulunmadığı görülmektedir. Aile üyeleri de kendilerine benzer bir şekilde sosyal güvenceden yoksundur. Bir grup hükümlünün ailesi de Yeşil Kart sahibidir. Hiçbir sosyal güvencesi olmayan hükümlülerin ise, her hangi bir sağlık sorunu olduğunda, hastaneye gitmediği görülmektedir.

"Yeşil kartımız vardı. Ailede herkesin var. Sağ olsun bir muhtarımız var, bize yeşil kart verdi. Çünkü annemin durumunu biliyordu o yüzden fazla şey yapmadı" (33).

Hükümlülerin tamamına yakınının buldukları çevrede okul, sağlık ocağı, hastane gibi kamu hizmetlerinin olmasına rağmen bu hizmetlere erişim açısından bazı sorunlar olduğu görülmektedir. Hükümlülerin büyük bir bölümü ilkokuldan sonra eğitim alamamıştır. Buldukları çevrede eğitim olanağı olsa da çeşitli nedenlerle bu olanaktan yararlanma düzeyi düşüktür. Var olan eğitim hizmetlerine ulaşmada yaşanan zorlukların belirlenmesi ve bu engellerin en aza indirgenmesi, sosyal içerme için ön koşuldur.

Eğitimin ilkokuldan öteye gidememesinin pek çok nedeni tespit edilmiştir:

- Aile içinde ve çevrede bulunan rol modellerinin de benzer düzeyde eğitim alması,
- Çocuk emeğinin vazgeçilmez bir değer olması,
- Eğitim hizmetlerinin pahalı olması (okul kayıt masrafları, defter, kitap vb masraflar)
- Aile içinde çalışmanın statü artırıcı bir durum olması, bu nedenlerden bazılarıdır.

Yukarıdaki nedenlerden bir ya da daha fazlası, hükümlülerin eğitim olanaklarından dışlanması sonucunu doğurmaktadır. Bir hükümlü bu dönemde yaşadığı ekonomik sıkıntıları şu şekilde ifade etmiştir:

"Benim zamanımda okullar hep kalabalıktı. İlkokulu bitirdikten sonra ortaokula kayıtlar başlar yer yok, elbise sorunu, bu sorunu, şu sorunu hep sorun". (18)

Eğitim hizmetlerinden dışlanan hükümlülerin büyük çoğunluğu eğitim düzeylerini yeterli bulmaktadırlar. Yeterli bulmayanların bir bölümü diplomalarının olmamasını, bir bölümü ise hukuksal konularda yeterli olmayışlarını, buna gerekçe göstermişlerdir. Diploması olmayan hükümlüler, bu nedenle çeşitli olanaklara ulaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu açıdan dile getirdikleri en büyük sorun ehliyet alamamaktır.

"Cezaevinde ilkokul diplomasını aldım. Şu an ortaokula girmişim. Cumartesi günü sınav vardı, sınava girdim, tek temennim bu ortaokul diplomasını almak. Diplomayı aldığım zaman, daha farklı işler yapmayı düşüneceğim. Diplomayı aldığım zaman ehliyet de alsam otobüs var, şehirlerarası hatta bu diplomayı alıp ehliyeti de alırsam otobüse geçeceğim" (23)

"Eğitimimi yeterli buluyorum aslına bakarsanız. Niye buluyorum diyorum, çünkü burada da okul okuyorum. Hala ilk öğretimi okuyorum ki ortaokul diploması alayım diye. Haftanın üç günü burada okulumuz var. Okulu okuyorum diplomayı almak için, ortaokul diploması alayım ki ehliyet alabileyim." (48)

"Aslında bana diploma falan da lazım değil. Kaç tane lise mezununu çıkarırım ben cebimden; ama lise mezunu olsaydım mesela duvara asabilecektim yani" (49)

Hükümlülerin büyük bir bölümü cezaevinde okuma yazmayı öğrenmiş ve diploma almışlardır. Cezaevleri, hükümlüler için çocukluk döneminde yoksun kaldıkları eğitim olanaklarını elde ettikleri bir yerdir. Hükümlülerin bir bölümü, cezaevinde aldıkları diploma ile kendilerine yeni bir yaşam kurmayı umut etmektedirler.

Hükümlüler eğitimlerinin yetersiz olması nedeniyle hukuki konularda kendilerini savunamadıklarını ve zaman zaman karakolda işlemedikleri suçların altına imza attıklarını ifade etmektedirler.

"Her konuda ister istemez bir sıkıntı yaşıyoruz. Nasıl yaşıyorsun, bilmediğin konular, bilmediğin şeyler, yazışmalar olsun ve saire, yani onlardan sıkıntı yaşıyorsun. Kendini savunamadığın için bir sıkıntı yaşıyorsun yani. Karşıdaki insan okumuş, üniversite bitirmiş, senden iyi yazıp istediği yere ulaşabiliyor. Fakat ben yazamıyorum, ama kelimelerimle, konuşmalarımınla karşıdaki üniversite okumuş insana bile, bir anda, evet doğru söylüyorsun dedirtebiliyorum yani" (50)

Hükümlülerin bir bölümü de eğitim düzeylerini yeterli bulmaktadır.

"Yeterli, biraz daha eğitim meğitim alırsam zaten, hani rahatsız olurum bilgim çok olduğundan, ben öyle görüyorum yani" (12).

"Şimdi bazen kendi kendime ne düşünüyorum, bir yandan diyorum keşke okuma yazmam olsaydı da doktor olsaydım, bir yandan da iyi ki doktor olmamışım, çünkü bak gel gör ki hayatı sen bana soruyon. Aslında ikimiz de aynı hayatın içinde yaşıyoruz. Sonuçta ikimiz de aynı hayatın içindeyiz ama gel gör ki sen bana soruyon. Anlatabiliyor muyum?" (20).

"Yeterli buluyorum ben okusaydım daha beter olurum. Buraya kadar okumam yeterli" (44).

Eğitim düzeylerinin yeterli olduğuna inanan grubun daha çok 18-22 yaşları arasında olduğu dikkat çekmektedir. Diplomayı ehliyet ve işe girmek için önemseyen grup ise yaşça diğerlerine göre daha büyüktür. Yaş ilerledikçe eğitimin yeni bir yaşam için önemli olduğunun anlaşıldığı görülmektedir. Olgunlaşmanın da etkisiyle hükümlülerin bir bölümü eğitim düzeylerini yeterli bulmadıklarını, topluluk içinde kendilerini rahatlıkla ifade edemediklerini belirtmişlerdir.

"Çok cahil kalmışım şu anda bir bilgisayar çalıştırmayı bilmiyorum. Bazı insanlar bir şeyler konuşuyor, konuştuklarının yüzde doksanını anlamıyorum. Öyle değişik konuşuyorlar, bana değişik geliyor, çünkü öyle bir ortamın içinde büyümemişim yani. Benim bildiğim ortam, işte vuralım, kıralım, keselim, öldürelim, çalalım. Lan otur! Akıllı bir insanım; ancak diliyle baş edememiş gücüyle baş etmiş bir ortamın içindeydim. Öbür ortama da girmeye çalıştığım zaman, mesela okumuş insanlar güzel, işinde, gücünde insanlar. Yani gazeteyi başından sonuna kadar okuyan insanlar. Bir karar verip konuşabilen, yani bir şey yapabilen, yani bir konuda tartışabilen insanların içine girdiğim zaman, bana acayip geliyor. Yani onlarla anlaşamıyor, konuşamıyorum, karışamıyorum. İster istemez kaçıyorum yani" (51).

Hükümlüler, geçmişte sahip olamadıkları pek çok olanak ve hizmet nedeniyle yoğun bir dışlanma yaşamışlardır. Bu çok yönlü dışlanma süreci adeta geriye dönüşü olmayan öyküdür. Birbirine zincirleme bir şekilde eklenilen bu süreçler, hükümlülerin çok boyutlu dışlanmasının özetidir. Zamanla, çoğu yasa dışı yollardan elde ettikleri gelir

birçok şeyin satın alınmasına yardımcı olsa da içinde buldukları marjinal yaşamı normalleştirmeye yetmemektedir.

5. SONUÇLAR (CONCLUSIONS)

Hükümlüler ve aileleri göç deneyimi yaşamışlar ve büyük kentlere, ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Karadeniz Bölgesinden göç etmişlerdir. Hükümlüler, doğrudan ya da dolaylı olarak yaşadıkları göç deneyiminden yoğun olarak etkilenmişlerdir. Kente tutunma çabası içerisinde, hükümlüler ve aileleri tarafından, kırsal alanda bireysel ve toplumsal güç olarak görülen faktörler ortadan kalkmıştır. Hükümlülerin göç sonrasında güce ulaşamama nedenleri, güçlendirme yaklaşımında belirtildiği gibi pek çok faktöre bağlanmıştır. Bu faktörler, araştırma sonucunda da elde edilen veriler ile paralellik göstermiştir. Güce ulaşmayı engelleyen faktörler ise güvencenin olmaması, politik ve sosyal alanda deneyimin olmaması, bilgiye ulaşamama, mali desteğin olmaması, soyut ve kritik düşünce konusunda eğitimin olmaması, fiziksel ve duygusal streştir. Hükümlülerin tamamına yakınının bir sosyal güvencelerinin olmadığı, göç ile birlikte kent yaşamına uyuma katkı sağlayacak politik ve sosyal güçlerinin zayıfladığı, kentin zorlukları ile başedebilmeleri için gerekli olan bilgiye ulaşamadığı, hiç bir mali desteğe sahip olamadıkları, eğitim hizmetlerinden küçük yaştan itibaren dışlandıkları, zengin olma hedeflerine ulaşamamaktan kaynaklanan fiziksel ve duygusal stres yaşadıkları görülmüştür. Güce ulaşmada sorun yaşayan hükümlülerin yaşamın pek çok alanında güçsüzlük yaşadığı düşünülmektedir.

Her kentte, suç ve diğer sapma davranışlar açısından, farklı düzeylerde riskli mahalle ve semtler bulunmaktadır. Araştırma kapsamında yer alan hükümlüler de riskli olarak kabul edilebilecek semtlerde yaşamaktadırlar. Bu semtler, aynı zamanda Burgess [11]'in Sosyal Organizasyonsuzluk Kuramında belirtilen geçiş bölgesi özelliği göstermektedir. Bu kuramla da açıklanabilecek araştırma verileri doğrultusunda, hükümlülerin neredeyse tamamının, düşük sosyo-ekonomik düzey semtlerde yaşamaları nedeniyle toplumsal dışlanmışlık duygusu içinde oldukları belirlenmiştir. Daha çok yüksek suç aktivitesinin bulunduğu semtlerde yaşayan hükümlülerin, dışlanmışlıklarına yönelik yüksek farkındalık düzeyinde olduğu görülmüştür.

Hükümlüler, çocukluk dönemlerinden bu güne kadar çok boyutlu bir dışlanma yaşamışlardır. Özellikle eğitim yaşamından dışlanma, hükümlülerin yaşamında geriye dönüşü olmayan zararlara neden olmuştur. Hükümlülerin çocukluk dönemlerinde, eğitimden kopup iş yaşamına yönelmelerinde yoksulluk, önemli bir etkidir.

6. ÖNERİLER (SUGGESTIONS)

Bu araştırma ile kapkaç suçundan hüküm giyen hükümlülerin sosyo-demografik özellikleri, sosyal dışlanma süreçleri ve suç ve diğer sapma davranışlarla ilişkileri incelenmiştir. Yetişkin hükümlülerle yapılan görüşmelerle, kapkaç suçuna yönelmeden önce ve yönedikten sonra yaşamlarının hangi dönemlerinde toplumsal alandan dışlandıkları tartışılmıştır. Araştırma sonuçları doğrultusundan hükümlülerin çocukluk dönemlerinden bu güne kadar geçirdikleri süreçlere ilişkin öneriler aşağıda yer almıştır:

- Büyük kentlere yaşanan iç göçün nedenleri ve göç edenlerin sosyal hizmet ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla araştırmalar yapılmalıdır.
- Çok boyutlu bir sosyal dışlanma yaşayan birey ve ailelerine yönelik sosyal içerme politikaları geliştirilmelidir.
- Kente göçle gelen birey ve ailelerine yönelik kente uyum sürecini başarıyla tamamlayabilmeleri amacıyla çeşitli danışmanlık ve sosyal destek hizmetleri geliştirilmelidir. Böylelikle göç ile birlikte, güce ulaşmaya engel olan faktörlerin en az düzeye indirgenecek ve bireylerin güçlendirilmesi sağlanabilecektir.
- Her kentin sosyal riskler haritası çıkartılarak, örneğin İstanbul Tarlabası, Esenler, Fatih, İzmir Yeşilyurt, Ankara Altındağ gibi bölgelerde sosyal hizmet kurumlarının sayısı artırılmalı, niteliği yükseltilmelidir.
- Kentlerde semtlerin gelişmişlik farklılıkları ortadan kaldırılmalıdır.
- Kentin dezavantajlı bölgelerinde yaşayan halkın eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere ücretsiz ve kolayca ulaşabilme olanakları sağlanmalıdır.
- Yoksulluğun yoğun olarak yaşandığı çöküntü bölgelerde yaşayan çocuk ve gençlere yönelik serbest zaman faaliyetleri geliştirilmelidir.
- Çocuğun suç davranışından uzaklaşması, doğru davranış kalıplarını öğrenmesi, madde bağımlılığından kurtulması amacıyla uzun süreli bir tretman modeli geliştirilmelidir.
- Ceza adalet sisteminde, hükümlülerin topluma kazandırılması yönünde var olan hizmetlerin yenilemesi gerekmektedir.
- Cezaevlerinde, hükümlülerin toplum yaşamına uyumunu artırıcı eğitimlere, özellikle meslek edindirmeye yönelik kurslar düzenlenmelidir.
- Cezaevlerinde, psiko-sosyal hizmet çalışanları sayıca artırılmalı ve yetki ve sorumlulukları genişletilmelidir.
- Cezaevinden çıktıktan sonra hükümlünün topluma kazandırılması amacıyla yeterli ve etkili psiko-sosyal destek hizmetleri oluşturulmalıdır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Türk Ceza Kanunu, 2005.
2. Silver, H., (1994). Social exclusion and social solidarity: Three paradigms, international. Labour Review, Cilt:133, Sayı:5-6, ss:531-578
3. Bhalla, A.S., (2004). Poverty and exclusion in a global world. Gordonsville, VA, USA: Palgrave Macmillan.
<http://site.ebrary.com/lib/hacettepe/Doc?id=10103768&ppg=1>
4. Şenses, F., (2001). Küreselleşmenin öteki yüzü yoksulluk, 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
5. Sapançalı, F., (2003). Sosyal dışlanma. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını.
6. Çakır, Ö., (2002). Toplumsal dışlanma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:2, ss:83-104.
7. Tashakkori, A. and Teddlie, C., (1998). Mixed Methodology: Combining Qualitative and Quantitative Approaches, Applied

- Social Research Methods Series, Volume 46, London, Sage Publications.
8. Creswell, J.W., (2003). Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches. Thousand Oaks, California: Sage Publications. Second edition.
 9. France, A. and Wiles, P., (1998). Dengerous Futures: Social Exclusion and Youth Work in Late Modernity, Crime & Social Exclusion, Ed:Catherine Jones Finner and Mike Nellis, Blackwell Publishers, ss:59-79.
 10. Türkiye İstatistik Kurumu, Yoksulluk Araştırması, 2002.
 11. Burgess, E., (1974) "The Chicago area project", The Basic Writings of Ernest W. Burgess, ed. By. Bogue, Donalt J. Chicago:University of Chicago Press, 1974.
 12. Siegel, J., (1989). Schools, education and social exclusion, Centre for Analysis of Social Exclusion Report.
 13. Işık, O., (1999). 1980'lerden 2000'lere Türkiye'de kentsel gelişme: Yeni dengeler, yeni sorunlar, kent yerel siyaset ve demokrasi, Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi Seminerleri, İstanbul: WALD-Demokrasi Kitaplığı.
 14. Kaya, E., (2003). Kentleşme ve kentlileşme, İstanbul: İlke Yayıncılık.
 15. Wacquant, L.J., (2006). Teritorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality, Theses Eleven, N:91,
 16. Yılmaz, C., (2007). Riskli davranışlarla ilgili olarak yapılan araştırmalara bir bakış. Kültegin Ögel (Ed). Riskli Davranış Gösteren Çocuk ve Ergenler: Alanda Çalışanlar İçin Bilgiler, (ss:33-54), İstanbul: Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği Yayını.